

Tromsøpalme *Heracleum persicum*

Fremmed art

Tromsøpalme har forlenget fått status som problemart i Nord-Norge. Den er i spredning i Sør-Norge, godt hjulpet av hageeiere. Den kan danne store bestander som fortrenger hjemlige arter og som dermed påvirker det stedegne biologiske mangfoldet negativt. Plantesaften inneholder en gift som utgjør en helsefare for mennesker og dyr.

Status
Risikovurdering 2012: Svært høy risiko (SE)

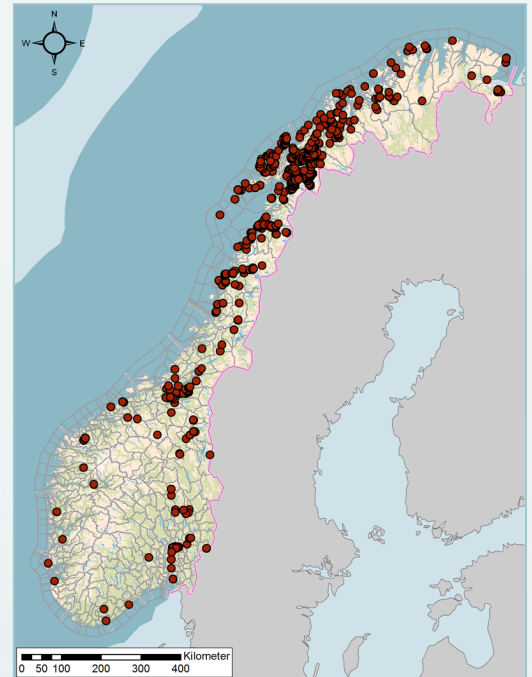
Kjennetegn

Tromsøpalme er en storvokst, flerårig art i skjermplantefamilien Apiaceae. Den danner rosetter av finnete og grovtannede blad. Bladene kan bli opptil 2 m lange, særlig på skyggefulle steder. I sin typiske form er bladene finnete med kort tilspissede fliker. Etter et par sesonger vokser det opp kraftige stengler med stengelblader og skjermmer i en grenet blomsterstand. Hovedskjermen i toppen av skuddet er 20–50 cm bred og større enn de øvrige skjermene (som ofte visner ned uten fruktsetting). Skjermene er nokså flate eller svakt hvelvete. Stengelen er hul, opptil 5 cm i diameter (men oftest mindre); den kan være grenet og ha flere samlinger med skjermmer. Planten kan bli over 4 m høy, men er som oftest lavere (1–2 m), spesielt der den er forholdsvis nyetablert. Nedre del av stengelen og bladstilkene kan være grønne, ha grove purpurfargete flekker eller være jevnt farget i purpurrødt. Som hos kjempebjørnekjeks kan tromsøpalmens plantesaft føre til hudskader når plantesaft på hud utsettes for sollys.

Tromsøpalme kan forveksles med kjempebjørnekjeks, den andre storvokste, innførte arten i slekten *Heracleum*. Når artene er "typiske" er de relativt enkle å skille, men det forekommer mellomformer som kan være vanskelige å bestemme. Kjempebjørnekjeks har enten trekoplete eller finnete blad med lang tilspissede fliker. Skjermene hos kjempebjørnekjeks er mer markerte eller sterkt hvelvete og sideskjermene er større og mer velutviklede (setter ofte frukt). Rødpigmentering på stengel og stilker er dessuten vanligvis mer flekkvis hos kjempebjørnekjeks enn hos tromsøpalme.

Utbredelse

Tromsøpalme kommer fra Vest-Asia, nærmere bestemt fra Tyrkia, Iran og Irak.

Utbredelseskart som viser ville forekomster av tromsøpalme basert på herbariedata og ikke-belagte observasjonsdata (krysslister, artsobservasjoner o.a.).

Arten ble først introdusert til Nord-Norge; til Alta i 1836 og senere til Tromsø. Det var i Tromsø den etablerte seg for alvor utenfor hagene og spredte seg til de nærmeste omgivelsene. Senere har den med god hjelp av nyfikne hageeiere fått vid utbredelse i Nord-Norge, spesielt i Troms og nordre deler av Nordland. Den har vært i Trondheim i alle fall siden 1890-årene. Den er i spredning i søndre deler av Nordland, i Midt-Norge og påtreffes stadig oftere sønnafjells.

Biologi

Bladrosetten visner om høsten, men planten overvintre med knopper like under jordoverflaten. Alle skjermene kan utvikle frukter, men sideskjermene visner ofte ned uten fruktsetting. Ett enkelt individ kan produsere tusenvis av spiredyktige frø. Disse spres over korte avstander med vind og i noen grad av vann. Mange forekomster i strandområder tyder på at frøene har spireevnen i behold etter opphold i sjøvann. Løsrevne biter av rot- og stengelsystemet kan spres ved omroting og transport av jordmasser. Spredning langs

Tromsøpalme fra åkerkant i Malvik, Sør-Trøndelag.

samferdselsnettlet lettes ved at frøene fra planter i veikantene rives med av luftstrømmen fra biltrafikken. Bekjempelse ved nedkutting fører raskt til dannelse av nye skudd, eventuelt også nye blomsterstengler.

Tromsøpalme kan trives på en rekke ulike voksesteder. De vanligste voksestedene er tidligere dyrket mark og beitemark som ikke lenger er i hevd, strandkanter, restarealer i bebygde strøk (ulike former for skrotemark), langs hagegjerder, veikanter og skråninger. Etter hvert er den blitt vanligere i skogkanter, og flere steder vokser den i fuktig løvskog (bjørkeskog, oreskog). Her blomstrer den ikke, men den kan holde seg lenge i halvskyggen under trærne.

Det er noe uklart i hvor stor grad tromsøpalme hybridiserer med sine slektninger kjempebjørnekjeks og sibirbjørnekjeks. En del materiale passer ikke tydelig innenfor artsgrensene slik de er beskrevet i dag, men hvorvidt dette skyldes variasjon innen

nært beslektede arter eller hybridisering er uklart og krever nærmere undersøkelser.

Bestandsstatus

Tromsøpalme registreres på stadig nye steder fra søndre Nordland og sørover. Den kan komme til å dukke opp nesten hvor som helst, til og med i mellomboreal sone. Flere steder i innlandet har den stått i en årrekke uten å spre seg, f.eks. i Røros og Nord-Østerdalen (R. Elven, pers. obs.), men i kyst- og fjordstrøk etablerer den seg lett og kan, om den ikke fjernes straks, fort ta overhånd. Det er vanskelig å fjerne den helt. Tromsøpalme kan danne store bestander, og den endrer voksestedenes struktur og fortrenger hjemlige arter. Arten er også til hindre for ulike typer arealbruk fordi den er så plasskrevende.

Tromsøpalme er regionalt vanlig i deler av Nord-Norge; den er f.eks. en dominerende plante i store deler av Tromsø by. Den finnes stadig oftere også på spredte steder i Sør-Norge, og utbredelsesområdet kan fremdeles utvides. Det er pr. i dag i herbariene belagt materiale fra nesten 150 forekomster fra 13 fylker. Arten er ugrei å få inn i ei plantepresse, og antallet reelle forekomster er trolig titalls ganger større. Tromsøpalme er ennå ikke observert fra Vestfold til Agder og er sjelden på Vestlandet.

Referanser

Alm, T. & Jensen, C. 1993. Tromsøpalmen (*Heracleum laciniatum*) – noen kommentarer til artens innkomst og ekspansjon i Nord-Norge. Blyttia 51: 61-69.

Fremstad, E. & Elven, R. 2006. De store bjørnekjeksartene *Heracleum* i Norge. NTNU, Vitenskapsmuseet Rapport botanisk serie 2006-2. 35 s.

Tromsøpalmen og andre innførte arter. Ottar 2003-3. 52 s. Utgitt av Tromsø Museum, Universitetsmuseet i Tromsø.